

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021 (HE 146/2020 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 12.11.2020.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut (etäkuuleminen):

- osastopäällikkö, budjettipäällikkö Sami Yläoutinen, valtiovarainministeriö
- osastopäällikkö, ylijohtaja Juha Sarkio, valtiovarainministeriö
- finanssineuvos Arto Salmela, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Niina Huotari, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Jussi Lammassaari, valtiovarainministeriö
- ylijohtaja Minna Hulkkonen, sisäministeriö
- kansallisen turvallisuuden yksikön johtaja Petri Knape, sisäministeriö
- pelastusneuvos Janne Koivukoski, sisäministeriö
- talous- ja suunnittelujohtaja Kati Korpi, sisäministeriö
- poliisijohtaja Stefan Gerkman, sisäministeriö
- suunnittelupäällikkö, everstiluutnantti Jukka Ikäläinen, sisäministeriö
- talouspäällikkö Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Hanna Salokaarto, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Mikko Nygård, sosiaali- ja terveysministeriö
- johtaja Taito Vainio, Häätäkeskuslaitos
- talousjohtaja Kari Kananen, Maahanmuuttovirasto
- poliisiylijohtaja Seppo Kolehmainen, Poliisihallitus
- päällikkö, poliisineuvos Antti Pelttari, suojelupoliisi
- pääjohtaja Hannu Mäkinen, Tulli
- valvontaosaston johtaja Sami Rakshit, Tulli
- talousjohtaja Mikko Ahola, Senaatti-kiinteistöt
- toimialajohtaja Riitta Juutilainen, Senaatti-kiinteistöt
- toimialajohtaja Tuomas Pusa, Senaatti-kiinteistöt
- pääekonomisti Minna Punakallio, Suomen Kuntaliitto

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

- erityisasiantuntija Pekka Montell, Suomen Kuntaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- työ- ja elinkeinoministeriö
- Tietosuojavaltuutetun toimisto
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- keskusrikospoliisi
- Itä-Suomen poliisilaitos
- Lapin poliisilaitos
- Pelastusopisto
- Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
- Valtion pääsopijajärjestöt (Ammattiliitto Pro ry, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry ja Julkisanalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry)

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Lausunnon rakenne ja yhteistyö talousarvioesityksen valmistelussa

Hallintovaliokunta on lausunnossaan käsitellyt kolmea aihekokonaisuutta: 1) sisäinen turvallisuus (poliisi, suojelupoliisi, Rajavartiolaitos, Tulli, Pelastustoimi ja Häätokeskuslaitos), 2) maahanmuutto ja 3) kuntatalous.

Valiokunta kiinnittää yleisesti huomiota talousarvioesityksen valmisteluun liittyen toiminnallisten seikkojen huomioon ottamiseen menojen budjetoinnissa. Viranomaisten lakisääteisten tehtävien asianmukainen hoitaminen edellyttää tarpeellisen rahoituksen turvaamista kattavasti eri menoihin. Ainakin poliisin ja Rajavartiolaitoksen osalta on ilmennyt merkittäviä haasteita erityisesti toimitilakustannusten ja välttämättömien ICT-menojen kattamisen suhteen. Molemmilla viranomaisilla on mainittujen menokohteiden osalta välttämättömiä hankkeita ja niistä johtuvaa käyttökustannusten nousua, joiden kompensoimatta jättäminen ei voi olla vaikuttamatta viranomaisten kykyyn suoriutua niille asetetuista lainsäädäntöön perustuvista tehtävistä ja velvoitteista. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että valtiovarainministeriön ja sisäministeriön (sisäasiainhallinnon viranomaiset mukaan lukien) kesken kyetään käymään rakentavaa vuoropuhelua taloudellisten edellytysten ja viranomaistoiminnan vaatimusten yhtensovittamiseksi sekä toteuttamiseksi suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti. Valiokunnan olemassaolon aikana on ollut ajanjaksoja, jolloin valtiovarainministeriö ja sisäministeriö ovat kyenneet muodostamaan yhteisen käsityksen kustannusten laskennasta ja menojen kattamisesta aikatauluineen vallitsevien taloudellisten menorajoitteiden puitteissa. Valiokunta pitää tällaista yhteistyötä tärkeänä ja tavanomaisena kaikilla hallinnonaloilla. Sitä on syytä jatkaa säännöllisesti.

Poliisitoimi (20.10)

Myönteistä kehitystä poliisin toimintamenojen rahoituksessa

Vuoden 2020 talousarviossa on myönnetty poliisitoimen toimintamenomomentille 26.10 yhteensä 763 miljoonaa euroa. Rahoitusta on sen jälkeen lisätty osin covid -19-pandemian johdosta nel-

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

jässä lisätalousarviossa eduskunnassa parhaillaan käsiteltävänä oleva kuluvan vuoden VII lisätalousarvioesitys mukaan lukien lähes 40 miljoonalla eurolla. Tällä tavoin muodostunut vuoden 2020 noin 800 miljoonan suuruinen budjetoitu rahoitus on hieman suurempi kuin vuoden 2021 varsinaisessa talousarvioesityksessä poliisille ehdotettu 796 miljoonaa euroa. Osaksi kuitenkin vuoden 2020 kokonaisrahoitus ulottaa vaikutuksensa myös vuodelle 2021 ja pidempäänkin (siirtomäärärahat ym.).

Käsiteltävänä olevaa VII lisätalousarviota edeltävät kuluvan vuoden lisätalousarviot liittyvät covid-19-pandemian aiheuttamiin lisäkustannuksiin, poliisin operatiivisen toimintakyvyn turvaamiseen ja hybridiautojen latauspisteiden rakentamiseen poliisille sekä valtakunnallisille poliisiyksiköille aiheutuneisiin kustannuksiin (lisäystä toimintamenorahoitukseen lähes 19 miljoonaa euroa).

Kaikkein suurin kuluvan vuoden varsinaisen talousarvion ulkopuolinen lisäys yhteensä 21,5 miljoonaa euroa poliisin toimintamenomomentille sisältyy VII lisätalousarvioesitykseen. Tämä rahoitus on tarkoitettu käytettäväksi lupatulojen (lähinnä passitulojen) alenemisen kompensointiin (10 miljoonaa euroa), telekuuntelujärjestelmän uudistamisen aloittamiseen (6 miljoonaa euroa), covid-19-pandemiaan liittyviin lisäkustannuksiin (3 miljoonaa euroa), harmaan talouden ja talousrikollisuuden toimenpideohjelman toteuttamiseen (lisärahoitus vuodelle 2020 185 000 euroa) ja palkkausten tarkistamiseen (noin 2,8 miljoonaa euroa).

Valiokunta toteaa, että vuoden 2021 talousarvioesityksen merkittävin lisäys liittyy investointiluonteiseen poliisin operatiivisen suorituskyvyn turvaamiseen (10 miljoonaa euroa). Samaan tarkoitukseen on myönnetty myös vuoden 2020 IV lisätalousarviossa 10 miljoonaa euroa. Lisärahoitus on kohdennettu käytettäväksi muun muassa ajoneuvoinvestointeihin sekä muihin operatiivista suorituskykyä turvaaviin investointeihin. Rahoituksella kyetään olennaisesti vähentämään kertynyttä aiempien vuosien investointivelkaa. Omakustannusperiaatteen toteuttamisesta johtuvien vuokrankorotusten kompensoimiseksi Senaatti-kiinteistöille maksettaviin vuokriin esitetään lisäystä noin 2,5 miljoonaa euroa. Harmaan talouden torjuntaan talousarvioesitykseen sisältyy kahteen hankkeeseen vuodelle 2021 yhteensä 0,465 miljoonaa euroa. Hallitusohjelman mukaisesti harmaan talouden vastaisia toimia lisätään ja laajennetaan.

Vuoden 2021 ehdotus sisältää myös 4,1 miljoonan euron kertaluonteisen lisäyksen, jota ehdotetaan ihmiskaupan ja verkossa tapahtuvien rikosten torjuntaan sekä toimintavalmiusaikatyöryhmän suositusten ensi vaiheen toimeenpanoon erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Valiokunta korostaa määrärahan pysyvyyden tarvetta myös vuoden 2021 jälkeen.

Valiokunta toteaa tyydytyksellä aiempaan nähden tapahtuneen tulevaa vuotta 2021 koskevan toimintamenorahoituksen selkeän myönteisen kehityksen, mikä luo aiempaa selvästi paremmat edellytykset poliisin lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi. Kysymys on paljolti niistä tarpeista, joihin hallintovaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota valtion talousarvioesityksistä antamissaan lausunnoissa. Vaikka tärkeitä rahoitustarpeita jää ainakin osin aiemmin tapahtuneesta toistuvasta alibudjetoinnista johtuen vielä tässä vaiheessa kattamatta (mm. tietojärjestelmissä), myönteinen muutos aiempaan nähden on olennainen. Positiivisesta kehityksestä johtuen valiokunta pidättäytyy esittämästä poliisin toimintamenoihin lisäyksiä vuoden 2021 varsinaiseen talousarvioesitykseen. Kehyskauden vuoden 2021 jälkeisen ajan osalta valiokunta toteaa yleisesti,

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

että poliisitoimen (samoin kuin Rajavartiolaitoksen) haasteena ja pitkäjänteisen toiminnan suunnittelun ongelmana on ollut alibudjetoinnin ohella pysyväisluonteisten menojen kattaminen määräraikaisilla määrärahalisäyksillä ja toistuvalla lisätalousarviomenettelyllä. Poliisin taloudellinen liikkumavara on toimintamomentin koosta huolimatta jäänyt hyvin pieneksi. Kehysmenettelyä olisi valiokunnan mielestä aiheellista kehittää muun muassa toiminnan vaikuttavuudenkin kannalta niin, että se olisi realistisempi myös muiden kuin kehyskauden ensimmäisen vuoden osalta. Valiokunta katsoo, että vaikuttavuus on olennaista kaikessa viranomaistoiminnassa. Siihen liittyy myös toiminnan pitkäjänteisen suunnittelun vaatimien taloudellisten edellytysten hahmottaminen. Lakisäätteisten tehtävien pakonomainen ja osin lainsäädännön valossa ongelmallinen priorisointi voi vaikuttaa heikentävästi myös kansalaisten turvallisuuden tunteeseen. Koska kysymys on vuoden 2021 talousarvioesityksestä, valiokunta kiinnittää tässä lausunnossaan huomiota lähinnä yleisluonteisesti julkisen talouden suunnitelmaan eli valtion talouden kehyksiin. Kehysten osalta valiokunta lausuu varsinaisesti vuoden 2021 kevätistuntokaudella annettavassa julkisen talouden suunnitelmaa koskevassa lausunnossaan. Joka tapauksessa valiokunta korostaa tässä yhteydessä, että kehysmenettelyssä on nykyisen menettelyn sijaan välttämätöntä osoittaa jokaiselle kehyskauden vuodelle riittävä rahoitus eri menokohteisiin — mukaan lukien toimitilamenot ja ICT-kustannukset sekä kustannustason nousu — viranomaisten lakisäätteisten tehtävien asianmukaisen hoitamisen turvaamiseksi. Pitkäjänteisen, suunnitelmallisen ja vaikuttavan viranomaistoiminnan edellytyksiin kuuluu myös toiminnan turvaava pitkäjänteinen rahoitus, jonka turvaaminen on valiokunnan käsityksen mukaan myös yhteiskunnan kannalta kokonaistaloudellisin toimintatapa.

Toimintaympäristö ja henkilötyövuodet

Henkilötyövuodet

Valiokunta toteaa tyytyväisenä, että valtion vuoden 2021 talousarvioesitykseen sisältyvällä rahoituksella — ottaen myös huomioon vuoden 2020 lisätalousarvioiden vuoteen 2021 ulottuvan lisärahoituksen vaikutus — kyetään turvaamaan poliisimiesten määrän myönteinen kehitys. Vuoden 2020 aikana arvioidaan poliisimiesten määrän kasvavan 7 400 henkilötyövuoteen. Vuonna 2021 poliisimiesten kokonaismäärän arvioidaan nousevan edelleen tasolle 7 450 henkilötyövuotta. Hallitusohjelman mukainen tavoite 7 500 henkilötyövuotta on siten mahdollista saavuttaa tulevien vuosien asianmukaisella rahoituksella ja edetä eduskunnan hyväksymässä sisäisen turvallisuuden selontekomietinnössä (HaVM 5/2017 vp) asetettuun poliisimiesten määrän minimitaloitteeseen 7 850 vuonna 2025. On huomattava, että joka tapauksessa poliisimiesten määrä on pelkästään sekä pohjoismaisessa että eurooppalaisessa vertailussa myös vuoden 2025 tavoitetasossa muita maita selvästi pienempi. Olennaista on vuosien 2023 ja 2025 tavoitteiden saavuttamiseksi kattaa asianmukainen rahoitus poliisin lakisäätteisten tehtävien asianmukaisen hoitamisen turvaamiseksi myös vuoden 2021 jälkeiselle ajalle (ks. jäljempänä myös menojen lakisäateisyydestä kohdissa "Toimitilat" ja "ICT-palvelutoiminta").

Rikostorjunta

Rikoslakirikosten määrän arvioidaan laskevan kuluvana vuonna yhteensä noin 620 000:een poliisille ilmoitettuun rikokseen vuoden 2017 tasolta, joka on noin 780 000 poliisille ilmoitettua rikosta. Tähän vaikuttaa etenkin se seikka, että kuluvan vuoden kesäkuun alussa voimaan tulleen

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

tieliikennelain uudistuksen myötä osa aiemmin rikoslain piiriin kuuluneista liikenne rikoksista on siirretty hallinnollisten seuraamusten piiriin.

Etenkin huumausainerikosten ja omaisuusrikosten määrässä on havaittavissa nousua kuluvana vuonna. Lisäksi henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten määrä on pysynyt korkealla tasolla (arviolta noin 36 00 poliisille ilmoittua tekoa vuonna 2020). Erityisesti törkeiden väkivaltarikosten pidemmän aikavälin määrässä on myös tapahtunut epäsuotuisaa lisääntymistä. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta ovat covid-19-pandemian aikana lisääntyneet. Valtaosa väkivaltarikoksista kytkeytyy alkoholin ja huumausaineiden käyttöön. Sen sijaan niin sanottujen hit and run -tyyppisten ulkomailta tulevien rikoksenteijöiden teot, kuten asunomurrot, ovat koronaviruksen aikana vähentyneet.

Rikostutkintaa on jo pidempään jouduttu sopeuttamaan ja priorisoimaan taloudellisista syistä, vaikka työmäärä on samanaikaisesti lisääntynyt ja työn vaativuus on muun muassa lainsäädännöstä johtuen kasvanut. Rikoslakirikosten selvitysprosentit ovat pidemmällä aikavälillä jatkaneet vähitellen tapahtunutta laskuaan ja ovat osin huomattavan alhaisia (esim. omaisuusrikosten selvitystaso on viime vuosina ollut 36—37 prosenttia). Niin sanottujen pimeinä tulleiden omaisuusrikosten selvitystasot ovat olleet viime vuosina 13 prosenttia ja pahoinpitelyjen selvitystasot 15—16 prosenttia. Selvitystason pitäminen edes nykytasolla on muuttunut yhä haastavammaksi, vaikka vaikuttavuuden lisäämiseksi on tehty kehittämistoimenpiteitä. Myös rikosten tutkinta-ajat ovat jatkaneet vähitellen tapahtunutta pidentymistään (keskimäärin yli 140 vuorokautta). Esimerkiksi talousrikosten tutkinta-ajat ovat keskimääräiseen tutkinta-aikaankin verrattuna huomattavan paljon pidempiä.

Rikostutkinnan psykososiaalisen kuormittavuuden on havaittu lisääntyneen erityisesti tavanomaisessa päivittäisrikostutkinnassa työskentelevien poliisien keskuudessa johtuen suurista juttumääristä suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin. Kansalaisten luottamuksen ylläpitämiseksi myös tavanomaisten päivittäisrikosten selvittämistyön onnistumisella on tärkeä merkitys.

Poliisin toimintaympäristön muutosta viimeisen kymmenen vuoden aikana ilmentävät uudet rikollisuudenmuodot ja uhkatekijät. Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota lisääntyvään tietoverkko- ja kyberrikollisuuteen. Tietoverkoissa tehtyjä ja tietotekniikkaa hyödyntäen tehtyjä rikoksia tulee yhä enemmän poliisiin tietoon. Ne ovat merkittävä osa rikollisuuden ja rikostorjunnan toimintaympäristöä. Esimerkiksi palvelunestohyökkäyksillä pyritään estämään tai hidastamaan tietoverkkojen toimintaa. Tietokoneisiin voidaan tartuttaa myös haittaohjelmia (virus ym.). Hakkerioimalla pyritään tunkeutumaan luvatta tietoverkkoihin tai tietojärjestelmiin (tietomurto) ja esimerkiksi anastamaan arkaluonteisia henkilötietoja. Tietoverkkoja hyödynnetään esimerkiksi petoksiin myymällä tilauksen yhteydessä maksettavia tuotteita tai palveluita, joita ei ole tarkoitus toimittaa tilaajalle. Pankkitunnuksia ja luottokorttitietoja pyritään yhä enemmän hankkimaan erehdyttämällä ihmisiä. Kyberrikollisuuden torjunta ja paljastaminen edellyttävät vaativaa erityisosaamista. Erityisen vaativaksi tekee puheena olevan rikollisuuden selvittämisen ulkomailta eri puolilta maapalloa harjoitettu rikollinen toiminta.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

Ihmiskaupan torjunta

Ihmiskaupan vastainen työ edellyttää muun muassa tehokasta ennalta estävää toimintaa, laadukasta ihmiskaupparikostutkintaa sekä toimivaa auttamisjärjestelmää ja uhreista huolehtimista. Valiokunta pitää tärkeänä, että Helsingin poliisilaitokselle perustetaan ihmiskaupparikoksien paljastamiseen ja tutkimiseen keskittyvä ryhmä ja että ryhmä tulee toimimaan tiiviissä yhteistyössä keskusrikospoliisin, valtakunnallisen ihmiskaupparikostorjunnan asiantuntijaverkoston sekä muiden viranomaisten ja yhteistyötahojen (kunnat ja järjestöt) kanssa. Valiokunnan mielestä ihmiskaupan torjunnassa on tarpeen hankkia ilmiöstä yhä enemmän tietoa ja tunnistaa ilmiö entistä paremmin sekä rikosvastuun toteuttamiseksi että ihmiskaupan ennalta ehkäisemiseksi ja uhrien auttamiseksi. Tältä pohjalta on arvioitava eri menetelmien käyttämistä sekä mahdollista paljastavan toiminnan ja rikostutkinnan järjestämistä eri henkilöiden toimesta. Lisäksi on aiheellista mainita, että jokaiseen poliisilaitokseen tulee kaksi nimettyä ihmiskaupparikosten tutkijaa.

Ennalta estävä toiminta

Valiokunta painottaa, että toimintaympäristön muutosten vuoksi on tärkeää kohdistaa resursseja edellä lausutun lisäksi ennalta estävässä toiminnassa muun muassa akuutteihin ilmiöihin, kuten väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin sekä vihapuheen torjuntaan samoin kuin tietoverkkorikosten estämiseen.

Kuluvana vuonna ovat nousseet yleiseen keskusteluun kouluissa tapahtuva kiusaaminen (henkinen väkivalta) ja fyysinen väkivalta. Usein myös kiusaamisessa on kyse rikollisesta teosta, minkä vuoksi asiasta on syytä ilmoittaa matalalla kynnyksellä poliisille. Alaikäisten kohdalla on tarpeen ilmoittaa myös lastensuojeluviranomaisille. Vaikka alle 15-vuotias ei olekaan rikosoikeudellisessa vastuussa, hän voi joutua korvaamaan aiheuttamansa vahingot. Valiokunta tähdentää poliisin yleisen ennalta estävän toiminnan merkitystä muun muassa kouluissa poliisin toimesta annettavalla monimuotoisella informaatiolla väkivallan torjumiseksi yhteiskunnassa.

Valvonta- ja hälytystoiminta

Kiireelliset hälytystehtävät

Kiireellisimpien hälytystehtävien kokonaismäärän arvioidaan pysyvän kuluvana vuonna noin 500 000:ssa. Vuonna 2020 on covid-19-pandemian aikana kuitenkin ollut havaittavissa kiireellisten kotihälytystehtävien määrissä kasvua. Kiireellisissä hälytystehtävissä toimintavalmiusajat ovat kokonaisuutena ja yleisesti tarkastellen pysyneet varsin hyvällä tasolla. Tämä ei kuitenkaan koske harvaan asuttuja alueita.

Harva-alueet

Poliisin yleisvalvonta ja muu kansalaisille näkyvä toiminta on ollut lähes olematonta harvaan asutuilla alueilla. Myös kiireellisissä hälytystehtävissä poliisin avun saaminen on kestänyt usein liian kauan, enimmillään jopa yli kaksi tuntia. Hallintovaliokunta on lausunnossaan HaVL 8/2019 vp katsonut, että eri puolilla maata on välttämätöntä saada esimerkiksi kiireellinen apu hengen ja terveyden suojelemiseksi. Samalla valiokunta on edellyttänyt, että kiireellisten hälytystehtävien

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

tävien vasteajat saadaan lyhenemään ja että kiireellisille hälytystehtäville asetetaan enimmäisvas-teajat sekä että poliisipalvelujen saatavuus taataan Suomen kaikissa kunnissa.

Poliisin toimintavalmiusaikatyöryhmä onkin laatinut esityksensä uudeksi toimintavalmiusajan tarkastelumalliksi, joka perustuu viisiportaiseen riskiluokitteluun. Siinä tarkastellaan ainoastaan kaikkein kiireellisimpiä A-luokan hälytystehtäviä. Maaseutumaisessa kunnassa, jossa on keski-määrin enintään 50 kiireellistä hälytystehtävää vuodessa, enimmäistoimintavalmiusaika olisi 55 minuuttia 80 prosentissa kiireellisiä hälytystehtäviä. Malli on saadun tiedon mukaan tarkoitus ot-taa käyttöön vuoden 2021 alusta lukien.

Harva-alueiden toimintavalmiusaikojen parantamiseksi työryhmä esittää kohdennettua lisäresur-sointia. Valiokunnalle esitetyn selvityksen mukaan valtion talousarvioesityksen puitteissa on tar-koitus kohdentaa harva-alueille 30 poliisin työpanos. Tällä hetkellä ei saavuteta 19 kunnassa mai-nittua 55 minuutin enimmäistoimintavalmiusaika (Lappi 7 kuntaa, lisäys 10 poliisimiestä; Poh-janmaa 4 kuntaa, lisäys 6 poliisimiestä; Itä-Suomi 3 kuntaa, lisäys 5 poliisimiestä; Oulu 3 kuntaa, lisäys 5 poliisimiestä; Sisä-Suomi 2 kuntaa, lisäys 5 poliisimiestä). Valiokunnan mielestä kysees-sä on hyvä alku harva-alueiden ihmisten turvallisuudesta huolehtimiseen. Tärkeää on, että poliisimiehet myös sijoittuvat harva-alueille. Takavuosina, jolloin maassa oli kattava hajautettu ni-mismiesjärjestelmä, harvaan asutuilla alueilla maksetulla syrjäseutulisällä on saatu poliisimiehet sijoittumaan pysyvästi näille alueille. Tuolloin maassa oli parempi tasapaino henkilöstön sijoittu-misessa suhteessa poliisipalvelujen tarpeeseen maan eri osissa. On todennäköistä, että vastaavia tai muita innovoivia houkuttimia tarvitaan myös nykyään.

Lisäksi on tuotu esiin, että poliisin tavoitettavuutta voidaan parantaa vastuuttamalla muualta kuin harva-alueelta toimiville partioille partiointialueita harva-alueilla sekä muutoinkin lisäämällä po-liisin näkyvyyttä muun muassa teemavalvonnalla myös harva-alueilla.

Poliisien määrän puutteita ollaan valiokunnan tuella korjaamassa ja lisäämässä maassamme. Hal-lintovaliokunta on myös tukenut vahvasti poliisin muita perusteltuja tarpeita. Harva-alueen poliisipalvelut ovat kuitenkin jääneet lähes olemattomiksi, minkä vuoksi valiokunnassa on tyytymät-tömyyttä tilanteeseen. Valiokunta katsookin, etteivät edellä mainitut toimenpiteet, jotka sinänsä ovat myönteisiä, ole riittäviä. Tarvitaan edelleen poliisimiesten määrän vahvistamista näille alueille ja siten, että he sijoittuvat harva-alueille. Lisäksi on syytä ottaa käyttöön vähintäänkin miehittämättömiä käyttökelpoisia poliisiasemia tai niiden puuttuessa yhteisiä tiloja esimerkiksi kuntien kanssa. On huomattava, että lupapalveluja kyetään myös nykyään antamaan ainakin osassa harva-alueen kuntien palvelupisteissä.

Lupahallinto

Vuoden 2019 kesäkuun alusta lukien voimaan tulleella lainsäädännöllä moottorikäyttöisen ajo-neuvon ajokieltoon määrääminen on säädetty poliisin tehtäväksi, mikä on merkinnyt noin 17 000 uuden ajokieltoasian käsittelyä. Tämä on merkinnyt lupahallinnon lakisääteisiin maksuttomiin tehtäviin 30 henkilötyövuoden saamatta olevan lisäresurssin tarvetta.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

Tieliikennelain muutoksesta johtuvien liikennevirhemaksujen käsittelyyn tarvittavia henkilöresursseja eikä myöskään liikennevirhemaksujen käsittelyyn tarvittavan tietojärjestelmän kustannuksia (noin 4,7 miljoonaa euroa) ole otettu huomioon rahoituksessa.

Covid-19-pandemia on vaikuttanut myös poliisin nettobudjetoidun maksullisen lupahallinnon tuloihin. Matkustamismahdollisuuksien vähennyttä erityisesti passeja on hankittu ja uusittu aiempaa vähemmän. Kuten edellä lausutusta ilmenee, kuluvan vuoden VII lisätalousarvioon sisältyy 10 miljoonaa euroa maksullisten lupatuottojen alenemisen kompensoimiseen.

Toimitilat

Poliisilla on käynnissä tai käynnistymässä meneillään olevalla kehyskaudella yli 50 toimitilahanketta. Poliisin toimitilat ovat merkittävältä osin 1960—1980-luvulta. Poliisin toimitilahankkeet johtuvat: 1) taloteknisesti vanhentuneista ja vanhenevista toimitiloista (osassa toimitiloja on vakavia sisäilmaongelmia), 2) nykyisten vaatimusten mukaisten poliisiasemien tarpeesta, 3) vapautensa menettäneiden henkilöiden tilojen peruskorjaus- ja uudisrakentamistarpeista, 4) toimitilojen tarvittavasta turvallisuustason nostosta ja 5) kytköksistä muiden hallinnonalojen toimitilahankkeisiin.

Poliisin sisäilmaongelmakohteiden määrä on noussut viime vuodesta ja käsittää yhteensä 13 kohdetta (kohteissa työskentelee noin 1 900 henkilöä, ja niiden kokonaispinta-ala on jo noin 60 000 m²). Poliisin henkilöstöä on jouduttu pahimmissa sisäilmakohteissa siirtämään epätarkoituksenmukaisiin ja hajallaan oleviin väliaikaistiloihin. Poliisihallituksen mukaan sisäilmaongelmien korjaustoimenpiteiden edellyttämää rahoitusta ei ole saatu toistuvista yrityksistä huolimatta.

Poliisille on myönnetty aiemmin toimitiloihin kumuloituva lisärahoitus, jonka taso on vuonna 2023 yhteensä 6 miljoonaa euroa. Poliisihallitus ja Senaatti-kiinteistöt ovat laatineet yhdessä toimeenpanosuunnitelman poliisin toimitilahankkeista ja siitä, mitkä hankkeet voidaan tällä lisärahoituksella toteuttaa.

Senaatti-kiinteistöjen toimintamalli on viime vuosina muuttunut. Se ei enää tavoittele valtion viranomaisille vuokraamistaan toimitiloista voittoa tai valtiolle tuloutettavia vuokratuloja. Toimitilavuokrat perustuvat niin sanottuun omakustannusperiaatteeseen. Myönteistä on, että poliisille esitetään vuodelle 2021 2,5 miljoonaa kompensationsa omakustannusperiaatteen toteuttamisesta johtuvista Senaatti-kiinteistöille maksettavista vuokrakorotuksista, kun aiemmin vuokramenojen kasvua ei ole yleensä budjetoitu.

Valiokunta toteaa, että poliisin toimitilahankkeiden toteuttamisen edellytyksenä on, että poliisille osoitetaan kehyksissä (julkisen talouden suunnitelmassa) rahoitus, joka kattaa toimitilahankkeiden valmistuttua Senaatti-kiinteistöjen määrittelemän uuden vuokran kokonaisuudessaan. Myös Senaatti-kiinteistöt pitää lausunnossaan erittäin tärkeänä, että sekä poliisille että Rajavartiolaitokselle osoitetaan riittävä toimintamenojen rahoitus sekä Senaatille riittävä investointivaltuus, jotta yhteisesti välttämättömiksi todetut investoinnit voidaan toteuttaa.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

Hallintovaliokunta pitää toimitilavuokria lakisääteisinä täysimääräisesti budjetoitavina menoina tai ainakin niihin rinnastettavina välttämättöminä lakisääteisten tehtävien hoitamisen vaatimina menoina.

ICT-palvelutoiminta

Poliisin ICT-toiminnoilla tarkoitetaan valtakunnallisia, päivittäisessä käytössä olevia tietojärjestelmiä, ICT-palveluita, laitteita ja ohjelmistoja sekä niiden kehittämiseen liittyviä hankkeita. Poliisin tehtävissä tietojärjestelmillä ja sähköisellä viestinnällä on keskeinen merkitys. Poliisin tehtäväkenttä on poikkeuksellisen laaja, ja sähköisten järjestelmien käyttö on erittäin suurta (esim. rikostutkinta).

Lainsäädännön muutokset edellyttävät usein kokonaan uusia tietojärjestelmiä tai olemassa olevien muuttamista. Kansalaisille tarjottavat sähköiset asiointipalvelut tapahtuvat digitaalisissa järjestelmissä. Tietojärjestelmiltä vaaditaan käytettävyyttä, luotettavuutta ja tietoturvallisuutta, minkä vuoksi tarvitaan myös niiden ylläpitoa ja kehittämistä. Valiokunta katsoo edellä toimitilojen kohdalla lausutun tapaan, että tietojärjestelmäkustannukset ja niiden käyttömenot liittyvät lakisääteisten tehtävien asianmukaiseen hoitamiseen ja ne on siksi katettava täysimääräisesti talousarviomenettelyssä.

Poliisilla on saadun informaation perusteella käynnissä lähes kaksikymmentä tietojärjestelmähanketta. Vanhin on ilmeisesti kuluvan vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä käynnistetty poliisin operatiivisen toiminnanohjausjärjestelmän (VITJA) uudistushanke, joka liittyy myös viranomaisten yhteistyöhön.

Poliisin ICT-palvelutoiminta kattaa yli sadan valtakunnallisen toimialasidonnaisen tietojärjestelmän ylläpidon ja pienkehityksen. Tämän lisäksi se kattaa myös hallinnon turvallisuusverkon (TUVE) tieto- ja viestintätekniisten palveluiden käytön ja ylläpidon sekä Valtorin tarjoamat toimialariippumattomat (TORI) palvelut (esimerkiksi puhelunvälitys). Lisäksi kokonaisuuteen kuuluvat viranomaisverkon (VIRVE) palvelut ja tiettyjä lisenssikustannuksia. ICT-palvelutoiminnan kustannusten osalta tässä yhteydessä on syytä mainita etenkin Valtorille maksettavat kasvavat TUVE-palvelusopimuksen kustannukset.

Kustannusten kasvun hillitsemiseksi asiantuntijakuulemisessa esiin tuotuja mahdollisia keinoja — työasema- ja mobiililaitemäärien vähentäminen, tietojärjestelmien suorituskyvyn leikkaaminen sekä sähköisten palvelujen määrän ja laadun leikkaaminen - valiokunta ei näe hyväksyttävänä niistä johtuvien moninaisten suorituskyvyn ja palvelutason laatuun ulottuvien negatiivisten vaikutusten vuoksi.

Kalusto

Vuosille 2020 ja 2021 operatiivisen toimintakyvyn turvaamiseen osoitettu yhteensä 20 miljoonan suuruinen investointimääräraha tuo merkittävää helpotusta poliisin kalustotarpeisiin. Poliisilla on tällä hetkellä jonkin verran yli 800 ajoneuvoyksikköä perävaunut ja muu kevyt kalusto mukaan lukien. Osoitetulla rahoituksella pystytään olennaisesti pienentämään ajoneuvokaluston uusimisvelkaa ja uudistamaan sitä käyttäjien kannalta aiempaa työturvallisemmaksi.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

Poliisihallituksessa on kuluvan vuoden aikana valmisteltu ajoneuvojen hankinnan pitkän aikavälin suunnitelmaa (niin sanottu ajoneuvohankintojen tiekartta). Valiokunta katsoo, että tällainen ennakkollinen suunnittelu omalta osaltaan tukee tavoitetta hankintatarpeiden ennakoitavuuden lisäämiseksi ja ajoneuvohankintojen rahoitustarpeiden kartoittamiseksi suunnitellusti etupainotteisesti.

Poliisille on myönnetty vuoden 2020 IV lisätalousarviossa 0,8 miljoonaa euroa hybridiautojen latauspisteiden rakentamiseen poliisiasemille sekä valtakunnallisille poliisiyksiköille. Tämän määrärahan avulla on aloitettu suunnitelmallinen latausasemaverkon kehittäminen. Poliisi on osana sisäasiainhallintoa sitoutunut nykyisen hallituksen ohjelman mukaisiin toimiin hiilijalanjäljen pienentämiseksi. Hiilijalanjäljen suunnitelmallinen pienentäminen on tehtävä suunnitellusti ja hallitusti sekä siten, ettei vaaranneta poliisin päätehtävien suorittamista. Poliisilla on jo tällä hetkellä vajaat sata hybridiajoneuvoa/täyssähköajoneuvoa, ja ne ovat saadun tiedon mukaan lähinnä rikostutkinnan käytössä.

Vastaisuudessa on aiheellista panostaa myös vanhentuneen venekaluston uusimiseen.

Lainsäädäntö

Lakien valmisteluun kuuluu muun muassa taloudellisten vaikutusten arviointi. Valiokunta pitää välttämättömänä, että arviointityö tehdään myös tältä osin mahdollisimman hyvin ja vastuullisesti. Ongelmana on voitu havaita, että valtiovarainministeriö on varsin yleisesti vastustanut lainvalmistelussa arvioituja uuden tai muutettavan lainsäädännön lisäresurssitarpeita. Käytännössä esittelevä ministeriö on liian usein suostunut taipumaan valtiovarainministeriön kantaan esittelyluvan saamiseksi, jotta hallituksen esitys on voitu antaa eduskunnalle. Valiokunta pitää tällaista menettelyä epäasiallisena, koska se on omiaan synnyttämään resurssivelkaa ja toisaalta vaikuttaa siihen, ettei säädettävän lainsäädännön toimeenpanoa tai sen valvontaa voida toteuttaa asianmukaisesti.

Suojelupoliisi (26.10.02)

Turvallisuusympäristössämme tapahtuneet muutokset ovat johtaneet vuonna 2019 voimaan tulleen siviilitiedustelulainsäädännön säätämiseen ja tiedustelutoimivaltuuksien käyttöönottamiseen. Tämä muutos on vaikuttanut vahvasti myös suojelupoliisin resurssien lisääntymiseen, mikä on näkynyt henkilötövuosien ja toimintamenojen perusteltuna kasvuna. Suojelupoliisi on myös muuttanut organisaatiotaan ja tehostanut toimintaansa vastaamaan sekä uuden lainsäädännön että turvallisuusympäristön vaatimuksia.

Suojelupoliisille on siviilitiedustelulainsäädännön toimeenpanoon liittyen myönnetty jo aiemmin pysyvä 10 miljoonan euron lisäys toimintamenoihin vuodesta 2019 lähtien sekä lisäksi on myönnetty rahoitus mainitun lainsäädännön edellyttämän teknisen infrastruktuurin rakentamiseen. Saadun selvityksen mukaan viraston uuden tietojärjestelmäkokonaisuuden keskeisimmät ratkaisut saadaan myönnetyn rahoituksen avulla tuotantokäyttöön kuluvan vuoden loppuun mennessä ja siviilitiedustelulainsäädännön edellyttämä tekninen infrastruktuuri valmiiksi vuoden 2021 aikana.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

Kuluvan vuoden aikana on myös varmistunut Suojelupoliisin uuden toimitalon rakentaminen, johon liittyen valtion talouden kehyksissä on otettu huomioon lisääntyvät suojelupoliisin toimitilakustannukset.

Hallintovaliokunta toteaa, että Suojelupoliisin toimintamenoihin valtion talousarvioesitykseen sisältyvällä 44,5 miljoonan euron rahoituksella Suojelupoliisilla on taloudelliset edellytykset uuden siviilitiedustelulainsäädännön tehokkaaseen ja asianmukaiseen soveltamiseen. Sisäministeriö on esittänyt lisäksi talousarvioesitykseen sisällyttämättä 2,75 miljoonan euron välttämättömänä pitämäänsä lisärahoitusta Suojelupoliisin teknisen suorituskyvyn ylläpitämisen menoihin. Rahoitusta ministeriö on esittänyt tämän jälkeen vielä eduskunnalle antamattomaan vuoden 2021 täydentävään talousarvioesitykseen.

Rajavartiolaitos (26.20 ja 26.70)

Rajavartiolaitos on tehnyt vuoden 2020 aikana suurimman voimavarojen uudelleen suuntaamisen sitten 1940-luvun. Resursseja on kohdennettu ulkorajaliikenteen ja ulkorajojen valvonnasta covid-19-pandemian vuoksi sisärajaliikenteen valvontaan. Normaalissa tilanteessa sisärajoilla ei ole Rajavartiolaitoksen suorittamaa valvontaa. Käytännössä sisärajavaltvontaan on tarvittu yli kolmasosa operatiivisissa tehtävissä olevasta henkilöstöstä. Samaan aikaan kaikki ulkorajaliikenteen rajanylityspaikat on pidetty auki sekä valvonta maa-, meri- ja ilmarajoilla on jatkunut aikaisempaan tapaan, mutta niukemmin resurssein.

Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2021 Rajavartiolaitokselle ehdotetaan rahoitusta yhteensä noin 277 miljoonaa euroa. Tästä kokonaismäärästä ehdotetaan toimintamenojen momentille 26.20 271,6 miljoonaa euroa sekä momentille 26.70 ilma- ja vartioalusten hankinta 5 miljoonaa euroa.

Vuoden 2020 varsinaisessa talousarviossa Rajavartiolaitokselle on osoitettu toimintamenoihin noin 244,5 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi kuluvan vuoden lisätalousarvioissa eduskunnan käsiteltävänä oleva VII lisätalousarvio mukaan lukien Rajavartiolaitoksen toimintameno-rahoitus lisääntyy varsinaiseen talousarvioon verrattuna lähes 24 miljoonaa euroa. Valiokunta pitää vuoden 2020 lisärahoitusta samoin kuin vuoden 2021 talousarvioon ehdotettua rahoitusta välttämättömänä maamme rajavalvonnan järjestämiseksi uskottavasti. Vuoden 2020 lisätalousarvioiden rahoitus osaltaan osoittaa valiokunnan vuoden 2020 talousarvioesityksestä antaman lausunnon kritiikin olleen oikeaa (HaVL 8/2019 vp).

Rajavartiolaitoksen toiminnan turvaamiseksi on tärkeää, että vuoden 2021 talousarvioesitykseen sisältyy kehyspäätöksen mukaisesti lisärahoitusta operatiivisen suorituskyvyn turvaamiseen 10 miljoonaa euroa vuodelle 2021. Nykyisten kehysten mukaan vastaava lisäys koskee myös vuotta 2022. Tämän lisäksi samoille vuosille on kohdennettu yhteensä 4,9 miljoonaa euroa toimitilaturvallisuuden parantamiseen.

Rajavartiolaitos on osa eurooppalaista raja- ja merivartiostoa, jota koskevan unioniasetuksen toimeenpanemiseksi eduskunnan säädettävänä on lakiehdotus mainitun asetuksen kansalliseksi toimeenpanemiseksi (HE 141/2020 vp). Tämänkin vuoksi on perusteltua, että Rajavartiolaitokselle ehdotetaan ensi vuoden talousarvioesityksessä kehyksen mukaisina lisäyksinä 2,45 miljoonaa eu-

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

roa EU:n rajaturvallisuuden lisävaatimukseen sekä ETIAS-matkustajatieto- ja lupajärjestelmään, 3,48 miljoonaa euroa eurooppalaisen raja- ja merivartioston pysyviin joukkoihin ja 10 miljoonaa euroa rajaturvallisuuden suorituskyvyn ja rajavartijamäärän turvaamiseen. Lisäksi talousarvioesitykseen sisältyy lisäyksenä 2,5 miljoonaa euroa toimitilaturvallisuuden parantamiseen ja 0,5 miljoonaa euroa Rovaniemen lentoaseman ulkorajaliikenteen kasvuun. Kehyksen mukaista lisärahoitusta sisältyy hallituksen esitykseen lisäksi Schengen-alueen tietojärjestelmän (SIS) uudistamisen vaatimien kansallisten tietojärjestelmämuutosten toimeenpanoon 0,3 miljoonaa euroa.

Vuoden 2020 talousarviossa ja neljännessä lisätalousarviossa Rajavartiolaitokselle on myönnetty investointimenoihin yhteensä 25 miljoonaa euroa maa- ja merirajan teknisen valvontajärjestelmän uudistamiseen. Koko hankkeen kustannusarvio on 50,5 miljoonaa euroa. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota valvontajärjestelmän uudistamistarpeeseen useissa aiemmissa valtion talousarvioesitystä koskevissa lausunnoissaan. Järjestelmän uudistaminen on välttämätöntä rajavalvonnan tehokkuuden turvaamiseksi.

Valiokunta katsoo, että vuodelle 2021 ehdotetulla rahoituksella ja vuoden 2020 lisätalousarvioilla keskeisimpiä Rajavartiolaitoksen suorituskykyyn heikentävästi vaikuttaneita puutteita saadaan korjattua ja Rajavartiolaitoksen perustoiminnan vaatima rahoitus turvataan vuodelle 2021. Myös Rajavartiolaitoksen lisävelvoitteet osana eurooppalaista rajaturvallisuusjärjestelmää kyetään täyttämään. Tämä koskee sekä operaatioihin osallistumista kasvavalla määrällä henkilöstöä että älykkäät rajat -järjestelmien ja järjestelyjen toimeenpanoa. Lisäksi suorituskyvyn kannalta tarpeellisten partioajoneuvojen sekä henkilökohtaisten suoja- ja voimankäyttövälineiden osalta tilanne paranee merkittävästi. Tärkeää on myös, että Rajavartiolaitoksen henkilöstömäärä voidaan ylläpitää lähellä tasoa 2900 henkilötyövuotta. Toimintaympäristön muuttuessa entistä haastavammaksi toimitilaturvallisuudessa olleet puutteet voidaan saadun tiedon mukaan poistaa esitetyllä määrärahalta. Rovaniemen lentoaseman ulkorajaliikenteen kasvuun varautuminen ja siihen liittyvät työt edistävät matkailun palautumista taloudellisesti kestäväälle tasolle.

Erityisen myönteistä on, että vuosia esillä olleen kahden uuden ulkovartiolaivan hankkiminen mahdollistuu nyt erityisesti kuluvan vuoden VII lisätalousarvioon sisältyvän 120 miljoonan euron lisäyksen myötä (momentille 26.70 siirtomääräraha 5 vuotta kahden uuden ulkovartiolaivan hankintaan liittyviin suunnittelu-, hankinta- ja koulutuskustannuksiin). Lisäksi momentin 26.70 perusteluja täydennetään siten, että Rajavartiolaitos oikeutetaan tekemään näiden kahden uuden ulkovartiolaivan hankintaa koskevat sopimukset, joista aiheutuu valtiolle menoja vuonna 2020 ja vuoden 2020 jälkeen yhteensä 240 miljoonaa euroa. Hankinta on käynnistynyt kuluvan vuoden IV lisätalousarviossa myönnetyllä 5 miljoonan euron rahoituksella. Tällä hankkeella on merellisen valvonnan ja suorituskyvyn osalta suuri merkitys. Sillä on myös merkittävä työllisyysvaikutus, joka on valiokunnalle esitetyn arvion mukaan 1 755 henkilötyövuotta.

Rajavartiolaitoksen mukaan laitoksen kolme suurinta vuokrakiinteistöjen peruskorjaushanketta ovat Immola, Ivalo ja Onttola. Ne on sisällytetty Senaatti-kiinteistöjen investointiohjelmaan. Valiokunta arvioi, että tämä parantaa muutaman vuoden kuluessa henkilöstön työskentelyolosuhteita näissä kiinteistöissä huomattavasti. Saadun tiedon mukaan näiden kolmen hankkeen myötä Rajavartiolaitoksen toimitilavuokrat kasvavat vuoteen 2025 mennessä noin 3,7 miljoonaa euroa vuodessa. Valiokunnalle esitetyn selvityksen mukaan mainittujen kohteiden lisäksi Rajavartiolaitoksella on toistakymmentä muuta välttämätöntä peruskorjaushanketta, joiden toteuttamisesta ei

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

ole vielä päätöksiä. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että Niiralan kansainvälisen rajanylityspaikan toimitilat ovat ahtaat eivätkä ole enää hyväkuntoisia. Niiralan rajatarkastusaseman uudisrakentamisesta ei ole kuitenkaan tehty vielä päätöksiä. Eikä Niiralan toimitilojen uudisrakentamiseen ole myönnetty mitään erillistä rahoitusta. Saadun selvityksen perusteella voidaan yleisesti todeta, että Rajavartiolaitos ylläpitää kaikkia rajanylityspaikkoja, jotta ne pysyisivät toimintakuntoisina.

Vuodesta 2021 alkaen omakustannusperiaatteen toteuttaminen Senaatti-kiinteistöjen vuokrissa nostaa Rajavartiolaitoksen perusvuokria 1,965 miljoonaa euroa vuodessa. Myönteistä aiempaan verrattuna on, että tämä muutos on otettu huomioon talousarvioesityksessä. Valiokunta pitää Senaatti-kiinteistöjen omakustannusperiaatteen puitteissa yksipuolisesti määrittelemiä vuokria toimitilojen lakisääteisinä tai ainakin niihin rinnastettavina menoina, jotka on budjetoitava täysimääräisesti.

Valiokunta kiinnittää vielä tässä yhteydessä edellä lausutun lisäksi huomiota covid-19-pandemian vaikutuksiin rajaliikenteen ja rajavalvonnan kannalta. Rajanylitysliikenne ulkorajoilla on kuluvana vuonna romahtanut normaalista tasosta. Itärajalla liikenteen määrä on vuonna 2020 ollut maaliskuun jälkeen 3—5 prosenttia vuoden 2019 tasosta, ja yleensäkin rajanylitykset ovat liittyneet lähinnä rahtiliikenteeseen. Helsinki-Vantaan lentoaseman lentoliikenteessä ulkorajaliikenne on ollut noin 2—6 prosenttia vuoden 2019 tasosta. Elokuun 2020 jälkeen liikennemäärät ovat lähteneet jälleen laskuun aiemmin kesällä tapahtuneen pienen kasvun jälkeen. Ulkorajaliikenteen arvioidaan palaavan vuoden 2019 tasolle nopeasti koronatilanteen helpotuttua. Helsinki-Vantaan lentoaseman ulkorajaliikenteen määrään arvioidaan vaikuttavan yleisen matkustamiskäynnän lisäksi se, mikä merkitys matkustajakadolla on lentoaseman käytön kannalta vastaisuudessa muun muassa sen suhteen, pysykö lentoasema edelleen reittinä Aasiaan. Lentoliikenteessä paluu vuoden 2019 tasolle voi kestää pidempään kuin rajaliikenteessä itäisellä maarajalla.

Rajojen valvonnan tilanne itärajalla ei ole juuri poikennut kuluvana vuonna vuodesta 2019. Maastorajalla luvattomien rajanylitysten määrässä ei ole tapahtunut merkittävää muutosta. Venäjän rajavartioviranomaiset ovat saadun tiedon mukaan jatkaneet tehokasta toimintaansa ja onnistuneet myös estämään laittomia rajanylityksiä. Rajavartiolaitoksen suoritteet rajojen valvonnassa tulevat lisääntymään selvästi vuonna 2020. Partiointia on suunnattu myös sisärajoille, ja siellä todetut luvattomat rajanylitykset lisäävät niiden kokonaismäärää. Myös partioinnin määrä kasvaa selvästi vuoden 2019 tasosta kuluvana vuonna. Ensi vuoden osalta voidaan varovasti arvioida, että ainakaan alkuvuodesta 2021 ei covid-19-pandemian vuoksi rajaliikenteessä tapahdu olennaisia muutoksia. Kuitenkin on syytä todeta, että meneillään olevaan aikaan liittyy monenlaisia epävarmuustekijöitä.

Tulli

Valiokunta pitää myönteisenä, että Tullin toimintamenoihin osoitetaan kehyspäätöksen mukaisesti 1,8 miljoonan euron vuosittainen lisäys rikostorjunnan toimintaedellytysten varmistamiseen vuodesta 2021 alkaen. Lisäksi Tulli saa turvallisuusviranomaisten viestintäverkon (TUVE) käytöstä johtuviin lisämeneihin 1,17 miljoonan euron vuosittaisen lisäyksen.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

Tullin määräraahakehitys pienenee merkittävästi vuonna 2022, kun tulliselvitysjärjestelmän kokonaisuudistukseen osoitettu lisärahoitus päättyy. Valiokunta toteaa, että mainitun kokonaisuudistuksen loppuun saattamiseen tulee varata riittävät resurssit. Tämänhetkinen arvio alkuperäisen ja sen lisäksi tarvittavan rahoituksen yhteismäärästä vuosina 2015—2025 on 123,5 miljoonaa euroa. Arvioon sisältyy kuitenkin pitkistä aikavälistä johtuen merkittäviä epävarmuuksia. Hankkeen jatkaminen on välttämätöntä sekä EU-lainsäädännön vaatimusten täyttämiseksi että Suomen ulkomaankaupan sujuvan toiminnan varmistamiseksi.

Saadun selvityksen mukaan arvonlisäveron alarajan poistuminen vuonna 2021 aiheuttaa merkittävän kasvun tulli-ilmoitusten määrään ja vaikuttaa näin ollen Tullin määrärahatarpeisiin. Tullille on aiemmin myönnetty rahoitus vain ICT-kustannusten kasvuun (3 milj. euroa). Nyt Tullille ehdotetaan 3,5 miljoonan euron määrärahaa muutoksen muihin vaikutuksiin varautumiseen. Viimeksi mainitulla määrärahalla voidaan palkata lisähenkilöstöä muun muassa lisääntyvien tulli-ilmoitusten käsittelyyn. Muutoksen toteuttamiseen tulee muiltakin osin varata asianmukaiset resurssit. Valiokunnan käsityksen mukaan arvonlisäverodirektiivin muutoksen lopulliset määräraha-vaikutukset tarkentuvat vasta muutoksen tapahduttua. Kasvatavat volyymit on otettava huomioon myös tietojärjestelmiä kehitettäessä.

Pelastustoimi ja Häätäkeskuslaitos

Pelastustoimen toimintamenoihin lisätään kehyspäätöksen mukaisesti Pelastusopiston koulutus- ja toiminnan turvaamiseen, koulutustoiminnan laadun kehittämiseen sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukemiseen 2,4 miljoonaa euroa. Laadukkaalla koulutustoiminnalla varmistetaan pelastuslaitosten ja häätäkeskusten riittävä ja osaava henkilöstö sekä ihmisten kiireellinen avunsaanti. Valiokunta toteaa, että jatkossa menopaineita pelastustoimessa aiheuttaa esimerkiksi Pelastusopiston tutkimus- ja kehittämistoiminnan tason nostaminen. Pelastustoimen järjestäminen sisältyy sosiaali- ja terveystieteiden uudistamisen kokonaisuuteen, mikä vaikuttaa myös pelastustoimen rahoitukseen. Valiokunta toteaa tässä yhteydessä, että pelastustoimen henkilöstön työturvallisuuteen tulee kiinnittää jatkuvaa huomiota myös muuttuvissa oloissa.

Hätäkeskuslaitoksen toimintamenot ovat merkittävässä kasvussa uuden häätäkeskustietojärjestelmän (ERICA) käyttöönoton johdosta kasvaneiden tietojärjestelmien käyttö-, ylläpito- ja kehityskustannusten vuoksi. Häätäkeskuslaitokselle ei ole kohdennettu lisärahoitusta järjestelmän kehittämiseen ja ylläpitoon. Uuden järjestelmän vuosittaiset käyttö- ja ylläpitokustannukset ovat noin 5 miljoonaa suuremmat kuin aiemman ELS-järjestelmän, jonka käytöstä varajärjestelmänä luovutaan viimeistään helmikuussa 2021. Valiokunta korostaa, että häätäkeskusjärjestelmän kehittämisellä turvataan häätäkeskustoiminta kaikissa tilanteissa ja sen rahoituksesta tulee huolehtia keskeisellä tavalla.

Vuoden 2019 lopussa Häätäkeskuslaitoksessa on työskennellyt 580 henkilöä. Hallintovaliokunta on määrittänyt jo aiemmin Häätäkeskuslaitoksen minimihenkilöstömääräksi 600 henkilötyövuotta. Osana sisäisen turvallisuuden strategian toimenpiteitä on linjattu, että viraston henkilöstömäärän tulisi olla vähintään 630. Nykyiset häätäkeskuspäivystäjäkoulutusjärjestelmät eivät tuota riittävästi koulutettua henkilöstöä viraston tarpeisiin. Häätäkeskuspäivystäjien koulutusmääriin vuonna 2019 tehdyt lisäykset näkyvät Häätäkeskuslaitoksen henkilöstömäärässä vasta myöhemmin. Valiokunta toteaa, että Häätäkeskuslaitoksen toimintaa ja suorituskykyä ei kyetä turvaamaan

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

ilman riittäviä henkilöstöresursseja. Yhtenä osoituksena siitä, että Hätäkeskuslaitoksen ydintoiminnan henkilöstömäärä ei ole ollut riittävä, on huolestuttavan suuri sairauspoissaolojen määrä. Henkilöstön työssä jaksamiseen Hätäkeskuslaitoksessa tuleekin eri toimenpitein panostaa. Resurssien vähäisyys aiheuttaa varsinkin kriisitilanteissa riskin kansalaisten avunsaantiin.

Maahanmuutto

Maahanmuuttoviraston resurssitilanne on vuonna 2021 kohtuullisen hyvä, kun sen toimintamenoihin osoitetaan lisämäärärahaa työ- ja opiskeluperusteisten oleskelulupahakemusten ruuhkan purkuun ja tähän liittyvään automaatiokehitykseen 8 miljoonaa euroa. Lisämääräraha mahdollistaa 70 henkilön palkkaamisen näiden lupien käsittelyyn sekä lupien käsittelyn virtaviivaistamisen osa-automaatiota kehittämällä.

Ulkomaalaisasioiden sähköisen asiankäsittelyjärjestelmän (UMA) ylläpitoon ja kehittämiseen osoitetaan 4 miljoonaa euroa. Viraston tietojärjestelmät sekä digitalisaatio- ja automatisaatiokehitys edellyttävät jatkuvaa ylläpitoa ja kehitystä, mikä edellyttää resurssien turvaamista myös tältä osin. Talousarvioesitykseen sisältyy myös määrärahalisäyksiä, jotka johtuvat pakolaiskiintiön lisäämisestä 1 050 henkilöön ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimintakyvyn vahvistamisesta. Valiokunta korostaa, että ihmiskauppa on monitahoinen ilmiö ja sen torjuntaan tulee panostaa usealla eri sektorilla.

Maahanmuuttovirasto kehittää ja sujuvoittaa prosessejaan voimassa olevan lainsäädännön puitteissa. Lupaprosessien sujuvoittamisessa hyödynnetään jo nyt prosessien osa-automaatiota, jossa osa lupaedellytyksistä pystytään tarkastamaan automaation avulla. Kaikki päätökset vahvistetaan kuitenkin manuaalisessa käsittelyssä. Valiokunta toteaa, että automaattiseen päätöksentekoon liittyvää yleislainsäädäntöä valmistellaan parhaillaan oikeusministeriön johdolla. Valiokunnan käsityksen mukaan työlupa-asioiden yhden kuukauden ja erityisasiantuntijoiden oleskelulupien kahden viikon kokonaiskäsittelyaikatavoitteet edellyttävät automatisoidun päätöksentekoprosessin käyttöönottoa, joka on mahdollista vasta mainitun yleislainsäädännön voimaan tultua.

Valiokunta toteaa, että vireille tulevien hakemusten määrissä tapahtuvat muutokset sekä laissa säädetyt hakemusten enimmäiskäsittelyajat vaikuttavat merkittävästi Maahanmuuttoviraston resurssitarpeeseen. Maahanmuuttoviraston tehtävät ovat viime vuosina myös muutoin lisääntyneet. Edellä mainitut määrärahalisäykset turvaavat viraston toiminnan lyhyellä aikavälillä. Saadun selvityksen mukaan virasto joutuu supistamaan merkittävästi toimintaansa vuodesta 2022 alkaen, jollei lisää resursseja saada. Valiokunta pitää välttämättömänä, että Maahanmuuttoviraston toimintaedellytykset turvataan myös pitkäjänteisesti. Valiokunta toteaa tässä yhteydessä, että maahanmuuttoviranomaisten resursoinnin yhteydessä tulee kiinnittää huomiota prosessin kokonaiskesto- ja erityisesti hallintotuomioistuinten resursseihin.

Valiokunta kiinnittää edellisen talousarviolausuntonsa tavoin huomiota siihen, että Maahanmuuttovirastoa on kuluvan vuoden alusta tulosohjannut sisäministeriön lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö työvoiman ja opiskelijoiden maahanmuuton osalta. Tämän muutoksen vaikutukset esimerkiksi viraston resursseihin ja käsittelyaikoihin näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

Kuntatalous

Julkisen talouden näkymät

Valtion vuoden 2021 talousarvioesityksen mukaan maailmanlaajuinen koronaviruspandemia on supistanut alkuvuonna 2020 Suomen taloutta vähemmän kuin suurinta osaa Euroopan talouksista. Julkisen talouden näkymä on kuitenkin vaikea. Koronavirustilanteesta seurannut talouden taantuma ja epidemian haittojen vähentämiseksi tehdyt toimet kasvattavat julkisen talouden alijäämää huomattavan paljon. Vuonna 2020 alijäämän arvioidaan olevan noin 18 miljardia euroa eli 7,7 % suhteessa BKT:hen. Taloudessa on kuitenkin nähtävissä pientä piristymistä. Vuoden 2021 julkisen talouden alijäämäksi ennustetaan 5 % suhteessa BKT:hen, mikä merkitsee alijäämän supistumista noin 12 miljardiin euroon.

Lähivuosina näkyvissä oleva talouskasvu ei selvityksen mukaan kuitenkaan riitä vahvistamaan julkisen talouden rahoitusasemaa ennalleen, ja julkinen talous pysyy selvästi alijäämäisenä. Julkisen talouden kestävyyttä heikentävät rakenteelliset tekijät, kuten väestön ikääntyminen, ovat edelleen olemassa ja vaikuttavat suhdanteista riippumatta. Mahdollinen koronaepidemian uusi aalto, yleisen epävarmuuden kasvu sekä mahdollisesti jälleen kiristettävät sulkutoimet voisivat kuitenkin hidastaa talouden toipumista ja heikentää julkista taloutta. Sanottu koskee myös kuntataloutta julkisen talouden osana.

Kuntatalouden kehitys

Vuoden 2019 tilinpäätöstietojen mukaan kuntatalous (kunnat ja kuntayhtymät) jatkoi heikkenemistään vuonna 2019. Kuntatalouden toimintakate heikkeni noin 1,3 miljardia euroa ja vuosikate noin 0,3 miljardia euroa vuoteen 2018 verrattuna. Vaikka kuntien talouden keskeiset tunnusluvut heikkenivät, verorahoituksessa oli myönteistä kehitystä. Kuntatalouden lainakanta jatkoi kasvuaan 2,5 miljardilla eurolla yhteensä 21,9 miljardiin euroon. Myös kuntakonsernien vuosikate heikkeni edelleen, ja lainakanta kasvoi selvästi.

Vuonna 2020 koronakriisi on vaikeuttanut tilannetta entisestään. Koronapandemia on vaikuttanut huomattavasti kuntien tehtäväkenttään, palvelujen tarpeeseen ja kysyntään sekä kuntatalouteen. Kuntien, kuntayhtymien ja kuntakonsernien vero- ja maksutulot ovat pienentyneet ja menopaineet ovat lisääntyneet monin eri tavoin (myös esim. HaVL 5/2020 vp — VNS 1/2020 vp). Merkittävin vaikutus koronapandemialla on ollut ja arvioidaan lähivuosina olevan kuntien verotuloihin.

Koronan vaikutukset yksittäisiin kuntiin ovat hyvin erilaisia johtuen muun muassa kunnan elinkeinorakenteesta ja maantieteellisestä asemasta, kunnan palvelujen järjestämistavoista sekä koronatapausten määrästä. Vaikutukset muuttuvat myös ajallisesti. Lyhyellä aikavälillä vaikutukset ovat olleet erityisen raskaat suurissa kaupungeissa sekä pienemmissä, matkailusta riippuvaisissa kunnissa esimerkiksi Lapissa ja Ahvenanmaalla.

Valtio on tukenut kuntakenttää koronakriisissä voimakkaasti kahdella suoralla koronatukipaketilla sekä monilla muilla tukitoimilla. Ensimmäinen, kevään tukipaketti oli suuruudeltaan 1,4 miljardia euroa, toinen eli syksyn tukipaketti 1,45 miljardia euroa. Lisäksi kunnille korvataan muun

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

muassa välittömät testaus- ja jäljityskulut. Hallintovaliokunta toteaa, että tuki kunnille on ollut tässä akuutissa kriisitilanteessa välttämätön peruspalvelujen turvaamiseksi ja koronapandemias- ta aiheutuneiden muutosten tasoittamiseksi.

Vuonna 2020 valtion mittavat tukitoimet peruspalvelujen järjestämisen turvaamiseksi ja kuntatalouden aktiviteetin ylläpitämiseksi vahvistavat kuntataloutta merkittävästi. Selvityksen mukaan tilikauden tuloksen arvioidaan olevan positiivinen (1,2 miljardia euroa) ja vuosikatteen arvioidaan kasvavan ennätyslukemiin (4,1 miljardia euroa). Myös kuntatalouden rahoitusasemaa kuvaava toiminnan ja investointien rahavirta vahvistuu kuluvana vuonna pysyen kuitenkin negatiivisena johtuen muun muassa korkeasta investointitasosta.

Valtion tukitoimet vahvistavat kuntataloutta myös vuonna 2021. Menojen kasvun arvioidaan maltillistuvan vuonna 2021, mutta tilanteen tekee haastavaksi kuntatalouden tulojen hidas kasvu. Tulojen kasvu jää vaatimattomaksi, kun valtionosuudet laskevat noin 0,7 miljardilla eurolla kuntatalouteen kohdistettujen tukitoimien pienentyessä. Myös koronapandemian arvioidaan vaikuttavan edelleen kuntien verotuloihin. Kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirta heikkenee painelaskelman mukaan noin 2 miljardia euroa negatiiviseksi vuonna 2021. Selvityksen mukaan kuntatalouden kehitysura vuosina 2022—2024 ei juurikaan heikkene, vaan keskeiset taloudelliset tunnusluvut jäävät suunnilleen vuoden 2021 tasolle. Kuntatalouden velkaantumisen oletetaan kuitenkin kiihtyvän loppuvuodet. Talouden sopeutuspainee ovat yleisiä kaikissa kuntakoryhmissä, erityisesti 20 000—40 000 asukkaan kunnissa.

Kuntatalouden suurin ongelma koronakriisin tuomien lisähaasteiden lisäksi on jo pitkään jatkunut tulo- ja menokehityksen rakenteellinen epäsuhta. Ikäihmisten määrän kasvu on jo monen vuoden ajan lisännyt palvelutarvetta ja sosiaali- ja terveydenhuollon menoja, ja tämä kehitys jatkuu kuluvalla vuosikymmenellä. Samanaikaisesti työikäisen väestön määrän pieneneminen heikentää veropohjaa. Demografinen muutos ja muuttoliike eriyttävät erikokoisten ja olosuhteiltaan erilaisten kuntien talouskehitystä entisestään.

Väestön ikääntyminen, muuttoliike sekä rakennuskannan ikä lisäävät myös investointipaineita. Viime vuosina kuntien investointien taso on pysynyt suhteellisen tasaisena. Sen sijaan kuntayhtymien investoinnit ovat pysyneet jo useamman vuoden korkealla tasolla ja kasvattaneet samalla merkittävästi kuntayhtymien lainakantaa.

Valtion vuoden 2021 talousarvioesitys

Vuoden 2021 talousarvioesityksen mukaan kuntien valtionavut yhteensä ovat 12,4 miljardia euroa, mikä on noin 0,8 miljardia euroa enemmän kuin vuoden 2020 varsinaisessa talousarviossa (11,6 mrd. euroa). Laskennalliset valtionosuudet ovat vuonna 2021 yhteensä 8 720 miljoonaa euroa.

Talousarvioesityksessä suurin yksittäinen kuntien valtionapumomentti on valtionosuus kunnille peruspalvelujen järjestämiseen (28.90.30). Momentille ehdotetaan noin 7 697 miljoonaa euroa, mikä on 622 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2020 varsinaisessa talousarviossa. Selvityksen mukaan momentti sisältää kertaluonteisen lisäyksen 280 miljoonaa euroa, joka sisältää kilpailukykyopimukseen liittyvän 233,6 miljoonan euron vähennyksen poistamisen vuodelta 2021

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

ja koronavirustilanteesta johtuvan kuntien verotulojen alenemisen kompensointia. Lisäksi harkinnanvaraiseen valtionosuuden korotukseen on ehdotettu kertaluonteista 20 miljoonan euron lisäystä, jolloin korotukseen varattu määrä vuonna 2021 nousee yhteensä 30 miljoonaan euroon.

Hallintovaliokunta pitää lisäyksiä tarpeellisina ja perusteltuina, mutta kiinnittää huomiota siihen, että kilpailukyky sopimukseen liittyvä leikkaus on kehyksissä edelleen vuodesta 2022 alkaen, joten ensi kevään kehyspäätöksen yhteydessä tulee ottaa kantaa sen kuittaamiseen myös jatkovuosien osalta.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuuden määrärahan mitoittamiseen vaikuttaa muun muassa indeksikorotus (2,4 %), joka lisää valtionosuutta noin 174 miljoonaa euroa. Valtionosuutta vähentää muun muassa valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus (noin 13,7 miljoonaa euroa). Kuntien uusien ja laajenevien tehtävien valtionosuus on voimassa olevan lain mukaisesti 100 %. Tehtävämuutokset lisäävät valtionosuutta yhteensä noin 112 miljoonaa euroa.

Esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla vanhuspalvelulain muutos, joka on tullut voimaan 1.10.2020, lisää vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuutta 52,8 miljoonaa euroa. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain muutoksesta (HE 129/2020 vp) aiheutuva asiakasmaksutulojen väheneminen kompensoidaan kunnille lisäämällä valtionosuutta vastaavalla määrällä (17,9 miljoonaa euroa). Lastensuojelun jälkihuollon laajennus lisää valtionosuutta 12 miljoonaa euroa. Opiskeluterveydenhuollon järjestämismallin muutokseen liittyen kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta siirretään noin 32 miljoonaa euroa momentille 33.60.35 (Valtion rahoitus Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön opiskeluterveydenhuoltoon).

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla momentin 28.90.30 mitoituksessa on otettu huomioon muun muassa oppivelvollisuuden laajentamisen (HE 173/2020 vp) vaikutukset kuntien tehtäviin. Niitä koskeviin kuntien uusiin ohjauksen tehtäviin lisätään 11 miljoonaa euroa vuosittain. Vuoden 2021 kustannuksissa on huomioitu vain syyslukukauden kustannusvaikutukset (5,9 miljoonaa euroa). Varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen pienentäminen ja subjektiivinen varhaiskasvatusoikeus lisäävät valtionosuutta yhteensä 19,2 miljoonaa euroa, A1-kielen opetuksen varhentaminen 4,5 miljoonaa euroa.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen tehtävien lisäysten ja vähennysten myötä kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentti nousee nykyisestä 25,49 prosentista 25,67 prosenttiin vuonna 2021 (HE 148/2020 vp).

Hallitusohjelman mukaisesti veroperustemuutoksista johtuvat kuntien verotulojen muutokset kompensoidaan kunnille nettomääräisesti. Valtion korvaus kunnille veroperustemuutoksista aiheutuvista verotulojen menetyksistä on vuonna 2021 yhteensä 2,36 miljardia euroa (momentti 28.91.35).

Yhteisöveron jako-osuuden korotusta 10 prosenttiyksiköllä jatketaan määräaikaaisesti vuodelle 2021. Tämä lisää kuntien tuloja yhteensä 550 miljoonaa euroa, josta vuodelle 2021 kohdistuu 510 miljoonaa euroa. Lisäksi vuoden 2020 neljännen lisätalousarvion mukainen yhteisöveron jako-osuuden muutos kasvattaa kuntien tuloja 60 miljoonaa euroa vuonna 2021. Varhaiskasvatuksen maksujen alentaminen 1.8.2021 alkaen laskee kuntien tuloja 30 miljoonaa euroa vuonna 2021,

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

mutta se kompensoidaan kunnille kasvattamalla yhteisöveron jako-osuutta 2 %. Se lisää kuntien tuloja 102 miljoonaa euroa vuonna 2021.

Kokonaisuudessaan valtion päätösperäisten toimenpiteiden vaikutus on 865 miljoonaa euroa kuntataloutta vahvistava verrattuna vuoteen 2020.

Lisäksi kunnille, kuntayhtymille ja Ahvenanmaan maakunnalle korvataan täysimääräisesti koronavirukseen liittyvät välittömät kustannukset, kuten testaus ja potilaiden hoito, niin kauan kuin tautitilanne ja hybridistrategian toimeenpano sitä edellyttävät. Vuoden 2021 talousarvioesityksessä tähän on ehdotettu yhteensä 1,66 miljardia euroa.

Yhteenveto

Vuonna 2021 palataan noudattamaan valtiontalouden menokehystä, mutta koska koronavirustilanne on poikkeusolojen ja valmiuslain (1552/2011) voimassaolon päättymisen jälkeenkin jatkunut vaikeana, on vielä vuoden 2021 ajan käytössä koronavirustilanteeseen liittyviä poikkeuksia.

Selvityksen mukaan koronaan liittyvät välittömät kustannukset, kuten testaukseen ja testauskapasiteetin nostamiseen, jäljittämiseen, karanteeneihin, potilaiden hoitoon, matkustamisen terveysturvallisuuteen sekä rokotteeseen liittyvät menot, katetaan täysimääräisesti kehyksen ulkopuolisina menoina vuoden 2021 talousarviossa ja tarvittaessa lisätalousarvioissa. Tilanteen epävarmuuden takia vuodelle 2021 varataan ylimääräinen 500 miljoonaa euroa käytettäväksi kertaluonteisiin ja finanssipoliittisesti pakollisiin koronavirustilanteesta aiheutuviin menotarpeisiin.

Hallintovaliokunta toteaa, että tarkastelujaksolla kuntatalouteen kohdentuu merkittäviä uudistuksia liittyen muun muassa oppivelvollisuuden laajentamiseen ja hoivahenkilöstön mitoittamiseen. Oppivelvollisuuden laajentaminen tuo uusia tehtäviä kunnille, perusopetuksen järjestäjille ja toisen asteen koulutuksen järjestäjille. Oppivelvollisten asuinkunnille ja perusopetuksen järjestäjille esitetyt uudet tehtävät rahoitetaan kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmän puitteissa edellä todetuin tavoin 100 prosentin valtionosuudella. Lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja tutkintokoulutuksen valmentavan koulutuksen järjestäjille esitetyt uudet tehtävät rahoitetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän puitteissa. Myös nämä tehtävät rahoitetaan 100-prosenttisesti valtionosuusrahoitteisesti. Hallituksen esitys HE 173/2020 vp on hallintovaliokunnassa käsiteltävänä lausunnon antamista varten, ja valiokunta tarkastelee siinä yhteydessä erityisesti kuntatalouteen liittyviä kysymyksiä.

Uudistusten vaikutus kuntien talouteen lisääntyy monissa tehtävissä asteittain. Kuntatalouden menot kasvavat merkittävästi vuoteen 2024 mennessä. Hallintovaliokunta korostaa, että uusien ja laajenevien tehtävien vaikutukset kuntatalouteen tulee arvioida realistisesti, jotta niitä vastaava valtionosuuden kasvu vastaa täysimääräisesti tehtävien aiheuttamaa kustannusten kasvua. Kuntien tehtävistä säädettäessä on huolehdittava siitä, että kunnilla on tosiasialliset edellytykset suoriutua velvoitteistaan.

Koronatuki ei poista kuntien taloutta vaivaavia rakenteellisia ongelmia, joiden seurauksena tulojen kasvu ei riitä kattamaan menoja ja investointeja. Myös kuntien eriytymiskehitys jatkuu. Kunnat jatkavat työtä taloutensa sopeuttamiseksi ja uudistamiseksi, mutta myös valtion tulee jatkaa

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp

toimia työllisyyden parantamiseksi, kuntien tulopohjan vahvistamiseksi sekä julkisen talouden kustannusten hillitsemiseksi. Hallintovaliokunta korostaa tarvetta kuntatalouden kestävyttä parantaviin rakenteellisiin uudistuksiin, joilla voidaan korjata tulo- ja menokehityksen epätasapaino ja turvata peruspalvelujen yhdenvertainen saatavuus koko maassa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 12.11.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Riikka Purra ps
varapuheenjohtaja Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Jussi Halla-aho ps
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Hanna Holopainen vihr
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Anna-Kaisa Ikonen kok
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Mauri Peltokangas ps
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Matti Semi vas
jäsen Heidi Viljanen sd
jäsen Ben Zyskowicz kok

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Ossi Lantto
valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne
istuntoasiainneuvos Henri Helo

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp
Eriävä mielipide 1

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 1

Perustelut

Maahanmuutto

Perussuomalaiset pitää maahanmuuttoa merkittävimpana yksittäisenä kuormitusta aiheuttavana tekijänä kaikilla valiokunnan toimialaan kuuluvilla sektoreilla. Maahanmuuttoviraston tehtävät ovat viime vuosina lisääntyneet, eivätkä viraston resurssit riitä edes lakisääteisten käsittelyaika-velvoitteiden asianmukaiseen toteuttamiseen. Maahanmuuttoviraston käsittelyruuhka heijastuu väistämättä myös hallintotuomioistuinten toimintaan, sillä ulkomaalaisasioissa muutosta kielteisiin päätöksiin haetaan lähes aina. Hallintotuomioistuinten julkisten toimintakertomusten perusteella voidaan todeta, että esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeudessa ulkomaalaisasioiden osuus kaikista päätöksistä oli 56 prosenttia vuonna 2017. Korkeimpaan hallinto-oikeuteen vuonna 2017 ja 2018 saapuneista asioista noin 60 prosenttia oli ulkomaalaisasioita. Ulkomaalaisasioiden suuri määrä syö resursseja ja ruuhkauttaa tuomioistuinten toimintaa, mikä johtaa käsittelyaikojen pitenemiseen ja siten oikeusturvan toteutumisen vaarantumiseen kaikissa asiaryhmissä. Ulkomaalaisasioiden käsittelyyn hallintotuomioistuimissa onkin viime vuosina jouduttu myöntämään erityisiä lisämäärärahoja.

Maahanmuutto vaikuttaa haitallisesti myös kaikilla sisäisen turvallisuuden sektoreilla. Maahanmuuttajat kuormittavat merkittävässä määrin esimerkiksi poliisia ja oikeuslaitoksen eri toimijoita. Ulkomaalaisten ylliedustus rikostilastoissa korostuu etenkin seksuaalirikoksissa. Vuonna 2018 ilmoitetuista seksuaalirikoksista 25 prosenttia eli joka neljäs rikos oli ulkomaalaisen tekemä. Helsingissä tapahtuneista ilmoitetuista raiskauksista peräti 54 prosenttia oli ulkomaalaisten tekemiä. Lähes puolet turvapaikanhakijoiden tekemistä seksuaalirikoksista kohdistuu alaikäisiin. Ulkomaalaisten vankien määrä on kasvanut kymmenen vuoden aikana peräti 75 prosenttia, ja heitä on kaikista vangeista nyt jo noin joka kuudes. Jengimaailmassa ja rikollisverkostoissa toimii aiempaa enemmän ulkomaalaistaustaisia henkilöitä ja rikollisryhmiä. Myös terrorismirikollisuus on saapunut Suomeen. Laiton maahantulo ja sen järjestäminen aiheuttavat ylimääräistä työtä Rajavartiolaitokselle.

Pelkästään resursseja eri toimialoille lisäämällä ei onnistuta korjaamaan maahanmuuton aiheuttamia ongelmia. Maahanmuuton haitoilta suojautuminen vaatii sen sijaan ennen kaikkea lainsäädännöllisiä muutoksia. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä haluaa korostaa, että lainsäädännölliset muutokset maahanmuuttopolitiikkaan ovat välttämättömiä, mikäli valiokunnan toimialaan kuuluvien sisäisen turvallisuuden sektoreiden haasteisiin halutaan vastata.

Perussuomalaiset katsoo, että turvapaikanhakijoiden ja muiden ulkomaalaisten pääsyä pysyvän oleskeluluvan piiriin tulee rajoittaa selvästi ja perheenyhdistämisen ehtoja kiristää. Lisäksi kansainvälisen suojelun tulee aina olla väliaikaista. Kun olosuhteet lähtömaassa paranevat riittävästi, turvapaikan täytyy olla peruutettavissa, ja muuttoliikkeen on suuntauduttava Suomesta takaisinpäin. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet tulee viipymättä ottaa säilöön heidän maasta poistamisen toteutumisen varmistamiseksi, eivätkä vakavaan rikokseen syyllistyneet ulkomaala-

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp
Eriävä mielipide 1

laiset koskaan saa päästä Suomen kansalaisuuden piiriin. Kansallinen pakolaiskiintiö on lakkautettava ja turvapaikanhakijoiden sisäiset siirrot lopetettava.

Edellä kuvatut tarpeelliset maahanmuuttopolitiikan kiristykset vaikuttavat nopeasti muun muassa vastaanottokuluja vähentävästi. Suomesta tuleekin tehdä nopealla aikataululla epähoukutteleva maa sellaiselle maahanmuutolle, joka heikentää huoltosuhdetta ja rasittaa kansantaloutta. Suomessa maksettava vastikkeeton raha ja suomalaisen sosiaaliturvan helppo saatavuus on yksi merkittävä houkutustekijä turvapaikanhakijoille. Mahdollisuudet maahanmuuttajien sosiaaliturvajärjestelmän muuttamiseksi siten, että myönteisen oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat eivät enää kuuluisi asumisperusteisen sosiaaliturvan piiriin tulisi siksi selvittää nopealla aikataululla. Myös mahdollisuus maassa oleskelun pitkittämiseen toistuvia uusintahakemuksia tekemällä ja valitusmahdollisuuksia hyödyntämällä on lainsäädäntöömme sisältyvä houkutustekijä, johon tulee puuttua.

Kaikki turvapaikka-, oleskelulupa-, perheen yhdistämis-, vastaanotto- ja etuusjärjestelmään liittyvät houkutustekijät on poistettava nopealla aikataululla. Tämä vähentää Maahanmuuttoviraston ja hallintotuomioistuinten kuormitusta. Houkutustekijöiden poistaminen on myös ainoa keino maahanmuuton aiheuttaman turvallisuusongelman korjaamiseksi.

Turvapaikkaperusteisen ja muun pääasiassa kehitysmaista saapuvan maahanmuuton kustannukset yhteiskunnalle lasketaan miljardeissa. Maahanmuuton suurimmat kustannukset eivät kuitenkaan kohdistu sisäministeriön hallinnonalalle. Suurimmat kustannukset syntyvät sosiaaliturvan käyttämisestä kohdistuen siten sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Maahanmuuttajat ovat huomattavan yliedustettuina esimerkiksi asumistuen ja toimeentulotuen saajien joukossa. Yksi humanitaarinen maahanmuuttaja maksaakin veronmaksajille keskimäärin 20 000 euroa vuodessa. Tietyistä ongelmallisista lähtömaista saapuvien maahanmuuttajien elinkaarikustannukset Suomen julkiselle taloudelle ovat keskimäärin 690 000 - 1 300 000 euroa henkilöltä. Edes työperäinen maahanmuutto ei ole julkisen talouden kannalta läheskään aina hyödyllistä. Nettotulonsiirrot verrattuna kantaväestöön ovat noin 5 000 euroa enemmän yhdeltä työperäiseltä maahanmuuttajalta vuodessa.

Mainitut kustannukset ovat luonteeltaan pysyviä, ja maahanmuutosta Suomen julkiselle taloudelle aiheutuvia kustannuksia voidaan siksi vähentää ainoastaan maahanmuuttolainsäädäntöön tehtävillä muutoksilla. Perussuomalaisten mielestä rahallisia resursseja tulisikin vapauttaa siihen, että Suomesta ja suomalaisista pidetään huolta. Erityisesti kriisitilanteissa on entistä tärkeämpää, että kaikki tehtävät toimenpiteet hyödyttävät Suomea ja suomalaisia. Siksi viimeistään tässä vaiheessa kaikista haitallisista turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiittisista hankkeista tulisi voida luopua. Tällainen hanke on esimerkiksi pakolaiskiintiön nostaminen 1050 henkilöön ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvan vahvistaminen mahdollistamalla avustajan käyttö turvapaikkapuhutuksessa ja ottamalla käyttöön yleiset hallinto-oikeudelliset valitusajat. Kysymys on julkisten varojen käytön priorisoinnista.

Yksi hallitusohjelmaan kirjattu haitallinen hanke on maahan jäämisen mahdollisuuksien lisääminen laittomasti maassa oleskeleville. Hallitusohjelman mukaan tavoitteena on, että kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet henkilöt voisivat nykyistä joustavammin saada oleskeluluvan työn perusteella. Jos laittomasti maassa oleskeleville järjestetään mahdollisuuksia jäädä maahan, pu-

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp Eriävä mielipide 1

toaa Suomen turvapaikkajärjestelmältä kuitenkin pohja. Perussuomalaiset katsoo, että lakimuutos tulee toteutuessaan houkuttelemaan Suomeen entistä enemmän ihmisiä, jotka heikentävät maamme huoltosuhdetta ja rasittavat taloutta. Hallitusohjelman kirjausta ei siksi missään nimessä tule toteuttaa.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä muistuttaa tässä yhteydessä vielä, että kansainvälistä suojelua hakeneiden työnteko-oikeutta laajennettiin, ja Suomessa jo olevan ulkomaisen työvoiman mahdollisuuksia siirtyä huoltovarmuuden ja työmarkkinoiden toimivuuden kannalta kriittisiin tehtäviin helpotettiin keväällä useilla lakimuutoksilla. Muutoksia perusteltiin vetoamalla työvoimapulaan ja huoltovarmuuden turvaamiseen koronakriisin keskellä. Todellisuudessa lakimuutoksilla ei kuitenkaan ollut mitään todellista työvoiman tarjontaa lisäävää vaikutusta. Kysymys oli puhtaasti ideologisten hankkeiden läpiviemisestä koronakriisin varjolla, mitä perussuomalaiset paheksuu.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo tässä yhteydessä aiheelliseksi kiinnittää huomiota myös maahanmuuton vaikutuksiin kuntatalouteen. Maahanmuuttajat käyttävät julkisia palveluita keskimäärin huomattavasti enemmän kuin maksavat veroja, mikä vaikuttaa myös kuntien palvelujärjestelmän toimivuuteen ja resurssiin esimerkiksi asumisen, varhaiskasvatuksen ja koulutuspalveluiden, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä hallinnollisten tehtävien osalta. Tarpeelliset turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan kiristykset vähentäisivätkin nopeasti myös kuntatalouden menoja.

Kuntatalous

Kuntatalouden tila on ollut heikko jo pitkään, ja monilla kunnilla oli vaikeuksia selviytyä lakisääteisistä tehtävistään esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä koulutuspalveluissa jo ennen koronakriisiä. Kuntatalouden näkymä lähivuosille onkin historiallisen synkkä. Koronakriisin vuoksi kuntasektorin talous tulee kiristymään äärimmilleen vuosina 2020 ja 2021 koronan kuntataloutta heikentävän vaikutuksen ollessa miljardiluokkaa. Samaan aikaan kuntien menoihin kohdistuu kovia kustannuspaineita liittyen esimerkiksi väestön ikääntymiseen, pitkäaikaistyöttömyyteen, yhdenvertaisiin palvelutarpeisiin ja ongelmiin saada avoimiin työpaikkoihin ammattitaitoista työvoimaa.

Tänä keväänä julkisen sektorin rahoitukselta on pudonnut taloudellinen pohja alta. Tästä huolimatta hallitus aikoo toteuttaa lukuisia toimia, jotka vaikuttavat kehyskaudella ja sen jälkeen kielteisesti kuntatalouden tuloihin ja menoihin. Suomen Kuntaliiton hiljattain teettämän kyselyn mukaan selvä enemmistö kunnista katsoo, että niiden nykyisiä tehtäviä tai velvoitteita tulisi vallitsevassa tilanteessa karsia. Nykyisessä koronatilanteessa lähes kaikki kunnat pitävät tarpeettomana esimerkiksi oppivelvollisuusiän nostamista. Selvä enemmistö kunnista ei myöskään kannata uusien kansallisten kehittämishankkeiden käynnistämistä nykytilanteessa. Hallitusohjelmaan kirjatujen pysyvien ja määräaikaisten kuntatalouteen negatiivisesti vaikuttavien julkisen sektorin menolisäysten voimaantulon ajoitusta ja mitoitusta tuleekin harkita uudelleen. Osasta hankkeista tulisi vallitsevassa kriisitilanteessa myös luopua kokonaan. Esimerkkinä voidaan mainita juurikin oppivelvollisuuden pidentäminen.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp
Eriävä mielipide 1

Poliisitoimi ja Rajavartiolaitos

Talousarvioesitys sisältää sinänsä merkittäviä lisäyksiä poliisin toimintamenomomentille. Poliisitoimen haasteena on kuitenkin pysyväisluonteisten menojen kattaminen määräaikaikaisilla määrärahalisäyksillä. Saadut lisäykset helpottavat taloudellista tilannetta väliaikaisesti, mutta eivät ratkaise rahoituksen riittämättömyydestä aiheutuvia haasteita pidemmällä aikavälillä. Sen sijaan, että erilaisia ongelmia ratkotaan kohdennetulla lisärahoituksella, tulisikin poliisin toimintaa rahoittaa suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti. Tällöin vältettäisiin nykyisenkaltaiset tilanteet, joissa riittämätöntä henkilöstömäärää siirrellään yksiköstä toiseen sen mukaan, mihin rahoitusta on kulloinkin kohdennettu. Siirrettävät henkilöt ovat aina pois jostain toisesta resurssista.

Suomessa poliisimiesten määrä on sekä pohjoismaisessa että eurooppalaisessa vertailussa muita maita selvästi pienempi. Vuoden 2020 arvioitu toteuma on 7 380 poliisimiestä. Hallintovaliokunta on aiemmin asettanut poliisimiesten määrän minimitalvoitteeksi 7 850 vuonna 2025. Tästä tavoitteesta ollaan kaukana varsinkin, kun otetaan huomioon, että kehyskauden edetessä poliisin kokonaisrahoitus laskee, jolloin poliisimiesten määrän pitäminen ennallaan tulee olemaan erittäin haastavaa ilman, että muista poliisitoimen menoista tingittäisiin merkittävästi.

Resurssien puute vähentää poliisin suorituskykyä kentällä ja vaikeuttaa erityisesti piilorikollisuuden paljastamista. Samalla myös päivittäisrikosten selvittämisprosentti laskee, tutkinta- ja toimintavalmiusajat kasvavat ja katuturvallisuusindeksi heikkenee. Poliisimiesten vähentyminen näkyy erityisesti HARVA-alueella, jossa poliisipartioiden määrä on vähentynyt huomattavasti 2010-luvulla.

Esimerkiksi Ruotsissa on huomattavasti enemmän poliiseja kuin Suomessa. Tästä huolimatta Ruotsin poliisi on ongelmissa esimerkiksi lähiöväkivallan, tuhotöiden ja terrorismin uhan alla. Kansallisen turvallisuuden varmistaminen ja poliisin tehtävistä selviytyminen Suomen muuttuneessa toimintaympäristössä ja heikentyneessä turvallisuustilanteessa vaatisikin tuntuja taloudellisia lisäpanostuksia poliisin toimintamenoihin. Tavoite 7 850 poliisin kokonaismäärästä ei ole riittävä. Poliisien määrä on nostettava selvästi yli 8 000 henkilötyövuoteen. Tämä edellyttää rahoituksen ohjaamista poliisin henkilöstömenojen lisäksi poliisikoulutuksen lisäämiseen.

Pelkästään poliisimiesten riittävän lukumäärän turvaaminen ei kuitenkaan riitä. Tarvitaan myös riittävästi ajoneuvoja ja muuta kalustoa, varusteita, toimivat tietojärjestelmät ja turvalliset toimitilat. Esimerkiksi digitalisaation ja uusien teknologioiden hyödyntämistä ei olemassa olevalla kehysrahoituksella ja siitä osoitettavalla hankerahoituksella kuitenkaan saada hyödynnettyä poliisin toimintaan tarkoituksenmukaisella laajuudella ja aikataululla. Poliisin suorituskyvyn turvaaminen vaatisi tuntuja taloudellisia, luonteeltaan pysyviä, lisäpanostuksia.

Rajavartiolaitoksen haasteet ovat samansuuntaisia kuin poliisilla. Talousarvioon sisältyvät määrärahalisäykset kohentavat tilapäisesti Rajavartiolaitoksen taloustilannetta, ja aikaisemmin syntyntä hankintavajetta ajoneuvojen, voimankäyttö- ja suojavälineiden sekä teknisen valvonnan osalta pystytään pienentämään. Kehyskauden edetessä toimintamenojen rahoitustilanne kuitenkin heikkenee, eikä rahoitustason tilapäinen nostaminen poista tulevien vuosien rahoitushaasteita. Rajavartiolaitoksen toiminnan turvaaminen EU:n ulkorajoilla sekä Suomen merialueilla on ki-

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp
Eriävä mielipide 1

ristyvässä maailmanpoliittisessa tilanteessa kuitenkin ensiarvoisen tärkeää. Rajavalvonnan toimivuus ei saa olla riippuvainen Suomen rajanaapureiden viranomaisten toiminnasta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa päätöstä tehdessään huomioon eriävässä mielipiteessä esitetyt näkökohdat.

Helsingissä 12.11.2020

Riikka Purra ps
Jussi Halla-aho ps
Mauri Peltokangas ps

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp
Eriävä mielipide 2

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 2

Perustelut

Suomi on maailman turvallisimpia maita. Sellaisena Kokoomus haluaa Suomen olevan myös tulevaisuudessa. Turvallisuus ei ole itsestäänselvyys, vaan siihen tarvitaan monitahoisia konkreettisia tekoja.

Kokoomus edellyttää, että sisäisen turvallisuuden kannalta oleellista työtä tekeville turvallisuusviranomaisillemme osoitetaan riittävät resurssit ja toimivaltuudet kaikissa tilanteissa. Lisäksi edellytämme, että kunnilla on edellytyksiä järjestää ihmisille tärkeät peruspalvelut myös tulevaisuudessa.

Poliisitoimi ja Rajavartiolaitos

Talousarvioesitys sisältää sinänsä merkittäviä lisäyksiä poliisin toimintamomentille. Poliisitoimen haasteena on kuitenkin pysyväisluonteisten menojen kattaminen määräaikaishoidoilla määrärahalisäyksillä. Ne lisäykset helpottavat taloudellista tilannetta väliaikaisesti, mutta eivät ratkaise rahoituksen riittämättömyydestä aiheutuvia haasteita pidemmällä aikavälillä. Sen sijaan, että erilaisia ongelmia ratkotaan kohdennetulla määräaikaishoidolla, tulisikin poliisin toimintaa rahoittaa suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti. Tällöin vältettäisiin nykyisenkaltaiset tilanteet, joissa riittämätöntä henkilöstömäärää siirrellään yksiköstä toiseen sen mukaan, mihin rahoitusta on kulloinkin kohdennettu. Siirrettävät henkilöt ovat aina pois jostain toisesta resurssista.

Suomessa poliisien määrä on sekä pohjoismaisessa että eurooppalaisessa vertailussa muita maita selvästi pienempi. Vuoden 2020 arvioitu toteuma on 7 380 poliisia. Hallintovaliokunta on aiemmin asettanut poliisien määrän minimivaihtoehdoksi 7 850 vuonna 2025. Tästä tavoitteesta ollaan kaukana varsinkin, kun otetaan huomioon, että kehyskauden edetessä poliisin kokonaisrahoitus laskee, jolloin poliisien määrän pitäminen ennallaan tulee olemaan erittäin haastavaa ilman, että muista poliisitoimen menoista tingittäisiin merkittävästi.

Resurssien puute vähentää poliisin suorituskykyä kentällä ja vaikeuttaa erityisesti piilorikollisuuden paljastamista. Samalla myös päivittäisrikosten selvittämisprosentti laskee, tutkinta- ja toimintavalmiusajat kasvavat ja katuturvallisuusindeksi heikkenee. Poliisien vähentyminen näkyy erityisesti HARVA-alueella, jossa poliisipartioiden määrä on vähentynyt huomattavasti 2010-luvulla.

Kansallisen turvallisuuden varmistaminen ja poliisin tehtävistä selviytyminen Suomen muuttuneessa toimintaympäristössä ja heikentyneessä turvallisuustilanteessa vaatii tuntuvia taloudellisia lisäpanostuksia poliisin toimintamenoihin. Tavoite 7 850 poliisin kokonaismäärästä ei ole riittävä. Poliisien määrä on nostettava selvästi yli 8 000 henkilötyövuoteen. Tämä edellyttää rahoituksen ohjaamista poliisin henkilöstömenojen lisäksi poliisikoulutuksen lisäämiseen.

Pelkästään poliisien riittävän lukumäärän turvaaminen ei kuitenkaan riitä. Tarvitaan myös riittävästi ajoneuvoja ja muuta kalustoa, varusteita, toimivat tietojärjestelmät ja turvalliset toimitilat.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp Eriävä mielipide 2

Esimerkiksi digitalisaation ja uusien teknologioiden hyödyntämistä ei olemassa olevalla kehysrahoituksella ja siitä osoitettavalla hankerahoituksella kuitenkaan saada hyödynnettyä poliisin toimintaan tarkoituksenmukaisella laajuudella ja aikataululla. Poliisin suorituskyvyn turvaaminen vaatisi tuntuvia taloudellisia, luonteeltaan pysyviä, lisäpanostuksia.

Rajavartiolaitoksen haasteet ovat samansuuntaisia kuin poliisilla. Talousarvioon sisältyvät määrärahalisäykset kohentavat tilapäisesti Rajavartiolaitoksen taloustilannetta, ja aikaisemmin syntyntä hankintavajetta ajoneuvojen, voimankäyttö? ja suojavälineiden sekä teknisen valvonnan osalta pystytään pienentämään. Kehyskauden edetessä toimintamenojen rahoitustilanne kuitenkin heikkenee, eikä rahoitustason tilapäinen nostaminen poista tulevien vuosien rahoitushaasteita. Rajavartiolaitoksen toiminnan turvaaminen EU:n ulkorajoilla sekä Suomen merialueilla on kiristyvässä maailmanpoliittisessa tilanteessa kuitenkin ensiarvoisen tärkeää. Rajavalvonnan toimivuus ei saa olla riippuvainen Suomen rajanaapureiden viranomaisten toiminnasta.

Kuntatalous

Kuntatalouden tila on ollut heikko jo pitkään, ja monilla kunnilla oli vaikeuksia selviytyä lakisäätöistä tehtävistään esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä koulutuspalveluissa jo ennen koronakriisiä. Kuntatalouden näkymä lähivuosille onkin historiallisen synkkä. Koronakriisin vuoksi kuntasektorin talous näyttää kiristyvän äärimmilleen vuonna 2021 koronan kuntataloutta heikentävän vaikutuksen ollessa miljardiluokkaa. Samaan aikaan kuntien menoihin kohdistuu kovia kustannuspaineita liittyen esimerkiksi väestön ikääntymiseen, pitkäaikaistyöttömyyteen, yhdenvertaisiin palvelutarpeisiin ja ongelmiin saada avoimiin työpaikkoihin ammattitaitoista työvoimaa.

Tänä keväänä julkisen sektorin rahoitukselta on pudonnut taloudellinen pohja alta. Tästä huolimatta hallitus aikoo toteuttaa lukuisia toimia, jotka vaikuttavat kehyskaudella ja sen jälkeen kielteisesti kuntatalouden tuloihin ja menoihin. Suomen Kuntaliiton hiljattain teettämän kyselyn mukaan selvä enemmistö kunnista katsoo, että niiden nykyisiä tehtäviä tai velvoitteita tulisi vallitsevassa tilanteessa karsia. Nykyisessä koronatilanteessa lähes kaikki kunnat pitävät tarpeettomana esimerkiksi oppivelvollisuusiän nostamista. Selvä enemmistö kunnista ei myöskään kannata uusien kansallisten kehittämishankkeiden käynnistämistä nykytilanteessa. Hallitusohjelmaan kirjattujen pysyvien ja määräaikaisten kuntatalouteen negatiivisesti vaikuttavien julkisen sektorin menolisäysten voimaantulon ajoitusta ja mitoitusta tuleekin harkita uudelleen. Osasta hankkeista tulisi vallitsevassa kriisitilanteessa myös luopua kokonaan. Esimerkkinä voidaan mainita juurikin oppivelvollisuuden pidentäminen.

Kokoomus näkee, ettei yhteisövero sovellu varhaiskasvatuksen maksujen alentamisen kompensointiin, koska lisääntyvä verotulo ei kohdistu maksutuloja menettäviin kuntiin oikeudenmukaisesti. Maksujen alentaminen tulee kompensoida peruspalvelujen valtionosuudessa.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 19/2020 vp
Eriävä mielipide 2

Helsingissä 12.11.2020

Mari-Leena Talvitie kok
Ben Zyskowicz kok
Anna-Kaisa Ikonen kok